

Sygn. akt I C 1295/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 marca 2015r.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: **SSO Agnieszka Hreczańska - Cholewa**

Protokolant: **Krzysztof Musiał**

po rozpoznaniu w dniu 24 lutego 2015r. we Wrocławiu

na rozprawie

sprawy z powództwa A. G.

przeciwko S. N. i J. T.

o zapłatę

I. zasądza od pozwanych S. N. i J. T. na rzecz powoda A. G. kwoty po 25 250 zł (dwadzieścia pięć tysięcy dwieście pięćdziesiąt złotych);

II. dalej idące powództwo oddala;

III. zasądzone w pkt.I roszczenia rozkłada na trzy raty: pierwsza w wysokości 10 000zł płatna do 10.09.2015r., druga w wysokości 10 000zł płatna do 10.03.2016r., trzecia w wysokości 5 250zł płatna do 10.09.2016r.;

IV. nie obciąża pozwanych obowiązkiem zwrotu kosztów procesu;

V. przyznaje adw. M. Z. ze Skarbu Państwa kwotę 8 856 zł (w tym podatek VAT) tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu;

VI. kosztami sądowymi obciąża Skarb Państwa.

Sygn. akt I C 1295/13

UZASADNIENIE

Powód A. G., reprezentowany przez pełnomocnika w osobie matki, wniósł o zasądzenie od pozwanych S. N. i J. T. kwoty 150.000 zł tytułem zachowku. Uzasadniając żądanie pozwu w piśmie procesowym z dnia 01.07.2013 r. powód wskazał, że jego ojciec B. G. był właścicielem nieruchomości o wartości 450.000 zł położonej w P.. Podał, że był jedynym dzieckiem B. G.. Nadto wskazał, że B. G. aktem notarialnym darował nieruchomość swoim siostrom. Na rozprawie w dniu 15 kwietnia 2014 r. ustanowiony dla powoda pełnomocnik z urzędu podtrzymał stanowisko wyrażone w pozwie, wnosząc o zasądzenie od pozwanych solidarnie kwoty 150.000 zł tytułem zachowku.

W odpowiedzi na pozew wyrażonej na rozprawie w dniu 15 kwietnia 2014 r. pozwane reprezentowane przez profesjonalnego pełnomocnika wniosły o oddalenie powództwa w całości. Wskazały, że nieruchomość w P. nie wchodziła w skład spadku albowiem została im darowana jeszcze za życia spadkodawcy. Podniosły, że opiekowały się spadkodawcą do chwili jego śmierci.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Powód A. G. jest synem B. G. i D. P..

Okoliczność bezsporna; nadto odpis skrócony aktu urodzenia sporządzony przez USC we W. za nr (...), k. 11

B. G. zmarł w dniu (...) r. w Ś..

Postanowieniem z dnia 15 listopada 2013 r. Sąd Rejonowy w Środzie Śląskiej stwierdził, iż spadek po zmarłym B. G., ostatnio stale zamieszkałym w P. na podstawie ustawy nabył syn A. G. w całości wprost.

Dowód: odpis postanowienia Sądu Rejonowego w Środzie Śląskiej z dnia 15 listopada 2013 r., sygn. akt I Ns 285/13, k. 94

Umową darowizny zawartą w dniu 07 czerwca 2010 r. w formie aktu notarialnego Rep. A nr (...), B. G. darował pozwanym J. T. i S. N., będącym jego siostrami, w udziałach wynoszących po 1/2 części w nieruchomości w postaci gospodarstwa rolnego z zabudowaniami, położonego w P., składającego się z działki gruntu oznaczonej nr geodezyjnym(...) o pow. 0,06ha, objętego księgą wieczystą KW nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w Środzie Śląskiej, a pozwane darowiznę tę przyjęły.

Jednocześnie na mocy § 7 aktu notarialnego pozwane na życzenie darczyńcy ustanowiły na nabytej nieruchomości na rzecz B. G. nieodpłatną, dożywotnią służebność mieszkania polegającą na prawie korzystania z całego budynku mieszkalnego.

Dowód: wypis aktu notarialnego Rep. A nr (...) z dnia 07.06.2010r., k. 127-130

Pozwane J. T. i S. N. są siostrami zmarłego B. G..

Okoliczność bezsporna

Przed śmiercią B. G. chorował na raka. Jego stan stopniowo się pogarszał i przed śmiercią wymagał stałej opieki. Przez ostatnie pół roku życia nie poruszał się samodzielnie i leżał w łóżku. W tym okresie intensywną opiekę nad spadkodawcą sprawowały pozwane, które już na kilka lat przed śmiercią brata stale zamieszkiwały wraz z nim w nieruchomości położonej w P.. Opieka obejmowała wszystkie czynności i potrzeby spadkodawcy. Pozwane dbały o codzienną higienę i pielęgnację brata. Siostry spadkodawcy ponosiły wydatki związane z utrzymaniem brata. Spadkodawca otrzymał świadczenie emerytalne, które wynosiło około 800 zł. Gdy była taka potrzeba, w opiece nad B. G. pomagał również syn pozwanej S. W. N., w szczególności zapewniał możliwość transportu spadkodawcy do szpitala.

Dowód: przesłuchanie pozwanych, e-protokół rozprawy z dnia 10.06.2014r., k.171

zeznania świadka W. N., e-protokół rozprawy z dnia 10.06.2014r., k.171

Powód nie utrzymywał kontaktu ze swym zmarłym ojcem, od kiedy miał 25 lat. W tym czasie babka powoda zabroniła mu przyjeżdżać do ojca. Od tego czasu powód nie nawiązywał kontaktu z ojcem. Powód miał wiedzę o jego chorobie, jednakże nie odwiedził go ani razu i nie interesował się w tym czasie stanem zdrowia ojca.

Dowód: przesłuchanie powoda

Spadkodawca darował nieruchomość w P. pozwanym w zamian za zapewnienie nad nim opieki. Nieruchomość w chwili przekazania była w złym stanie technicznym i nadawała się do remontu. Budynek mieszkalny wymaga nadal wykonania wielu prac, przede wszystkim o charakterze zabezpieczającym. Remont domu prowadzony jest sukcesywnie przez syna pozwanej W. N., który prowadzi w P. gospodarstwo rolne. W. N. poczynił konieczne nakłady, w tym kompleksowe odnowienie wodociągu wraz z ociepleniem, wykonanie drenażu z uwagi na spore zawilgocenie, remont CO oraz położenie blachodachówki i ocieplenie dachu. Powyższe prace wykonywane były już po śmierci

spadkodawcy i prowadzone są metodą gospodarczą, głównie ze środków uzyskanych z prowadzenia z gospodarstwa rolnego.

Dowód: zeznania świadków: W. N., e-protokół rozprawy z dnia 10.06.2014r., k. 171; J. D., e-protokół rozprawy z dnia 10.06.2014r., k. 171

Wartość nieruchomości położonej w (...), zabudowanej domem mieszkalnym jednorodzinny i zabudowaniami gospodarczymi według stanu na dzień dokonania darowizny i obecnych cen wynosi 202.000 zł. Nieruchomość o powierzchni użytkowej 249,86 m² stanowi budynek mieszkalno-gospodarczy z początku XX wieku, murowany, piętrowy z częściowo użytkowanym poddaszem, nie podpiwniczony. Obiekt o niskim standardzie wyposażenia, jest silnie zawilgocony i zagrzybiony i nadaje się do remontu kapitalnego i modernizacji. Wyposażony w instalację elektryczną aluminiową nadtylną, wodociągową, kanalizacyjną do szamba i grzewczą. Instalacje do modernizacji.

Dowód: opinia biegłego sądowego z zakresu szacowania nieruchomości, k. 186-209

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo zasługiwało na uwzględnienie jedynie w części.

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił w oparciu o dokumenty znajdujące się w aktach przedmiotowej sprawy oraz zeznania świadków słuchanych w toku postępowania. Sąd dał wiary twierdzeniom pozwanych słuchanych na rozprawie w dniu 10.06.2014 r. Wynika z nich, iż to pozwane sprawowały opiekę nad swym bratem do chwili jego śmierci. Powód natomiast nie utrzymywał kontaktu ze swoim ojcem, od czasu kiedy skończył 25 lat. Sąd nie dał wiary zeznaniom świadka D. P. z uwagi na ich wewnętrzną sprzeczność. Nadto zeznania te odbiegały od zeznań pozostałych świadków słuchanych w sprawie i nie znalazły podstaw do przyjęcia za wiarygodne. Świadek gubiła się w zeznaniach, raz podawała, że mieszkała ze spadkodawcą w spornej nieruchomości, następnie, że mieszkała w tym czasie we W. i że spadkodawca ją tam odwiedzał i zamieszkiwał wraz ze świadkiem, co miało trwać do 2005 r.

Strony pozostawały w sporze co do zasady jak i wysokości żądania zachowku.

Zgodnie z treścią przepisu art. 991 § 1 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachówek). § 2 cytowanego przepisu stanowi, że jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. Obowiązek zapłacenia określonej sumy pieniężnej tytułem zachowku powstaje w chwili śmierci spadkodawcy i należy do długów spadkowych.

Obowiązywanie zasady swobody testowania umożliwia spadkodawcy ustanowienie swoim spadkobiercą każdą osobę, także spoza grona krewnych. Konieczne jest zatem ustawowe zabezpieczenie interesów majątkowych osób najbliższych spadkodawcy.

To właśnie celem instytucji zachowku, unormowanej w tytule IV księgi czwartej kodeksu cywilnego, jest ochrona interesów majątkowych najbliższych członków rodziny wymienionych w art. 991 § 1 k.c. przez zapewnienie im, niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli, roszczenia pieniężnego odpowiadającego określonymu w powołanym przepisie ułomkowi wartości udziału w spadku, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym.

Uprawnienie do zachowku oparte jest na istnieniu bliskiej więzi rodzinnej między spadkodawcą a uprawnionym. Dlatego ustawa określa krąg uprawnionych podmiotów stosunkowo wąsko. Zgodnie z art. 991 § 1 k.c. są to jedynie zstępni, małżonek oraz rodzice spadkodawcy. Przy czym należy zauważyć, że powstanie tego uprawnienia jest uzależnione od tego, aby w konkretnym stanie faktycznym osoby te były powołane do spadku z ustawy. O kręgu

podmiotów uprawnionych do zachowku decyduje chwila otwarcia spadku. Wielkość tego udziału określana jest zgodnie z art. 931 i nast. k.c. Powód niewątpliwie mieści się we wskazanym kręgu, jest bowiem synem spadkodawcy.

W przedmiotowej sprawie podstawę prawną żądania powoda stanowi przepis art. 1000 k.c. Zgodnie z jego treścią jeżeli uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku od spadkobiercy lub osoby, na której rzecz został uczyniony zapis windykacyjny, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jak wskazał Sąd Najwyższy (wyrok SN z 30.01.2008r., III CSK 255/07), jeżeli spadkodawca dokonał darowizny wyczerpującej cały spadek, uprawniony do zachowku może dochodzić od obdarowanego roszczenia o zachówek w granicach określonych w art. 1000 k.c. Wyjaśniono, że jeśli uprawniony o zachówek jest jednocześnie jedynym spadkobiercą dziedziczącym spadek z mocy testamentu, wobec czego nie może realizować uprawnienia o zachówek na podstawie art. 991 § 2 k.c., to nie oznacza to, że nie przysługuje mu żadne roszczenie. Jeśli spadkodawca dokonał na rzecz określonej osoby darowizny, której przedmiot obejmuje cały spadek, to w grę wchodzi roszczenie uprawnionego o zachówek w stosunku do osoby obdarowanej na podstawie art. 1000 k.c., mające charakter "awaryjny" w tym sensie, że aktualizuje się "jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku. Tka sytuacja miała miejsce niniejszej sprawie. Spadkodawca dokonał bowiem przed śmiercią darowizny jedynego w zasadzie składnika majątkowego w postaci nieruchomości w (...). Powód zaś jest jedynym spadkobiercą ustawowym po zmarłym ojcu. W tym stanie przysługiwało mu zatem roszczenie z art. 1000 k.c. względem obdarowanych siostr spadkodawcy.

Jak wykazało postępowanie dowodowe, powód jest jedynym spadkobiercą po zmarłym B. G.. Wobec darowania przed śmiercią przez spadkodawcę przedmiotu wyczerpującego cały jego spadek, powód nie uzyskał zaspokojenia nawet w zakresie należnego mu zachowku. Jego żądanie skierowane przeciwko obdarowanym zasługuje więc co do zasady na uwzględnienie.

Wartość przedmiotu darowizny, ustalona przez biegłego z zakresu szacowania nieruchomościami, zgodnie z art. 995 par. k.c., według stanu z chwili dokonania darowizny a cen z chwili ustalenia zachowku (dnia sporządzenia opinii) wynosi 202 000 zł. Ponieważ poczynione na nieruchomość nakłady – prace remontowe wykonano już po śmierci spadkodawcy, nie zostały one przez biegłego uwzględnione. Niezależnie od tego wskazać należy, że jak wynika z zeznań pozwanych oraz świadka W. N., środki pieniężne na wykonane prace pochodziły właśnie od syna pozwanej – W. N., a więc od osoby trzeciej i ich ewentualny wpływ na wartość nieruchomości nie mógł być w toku tego procesu rozliczony. Jak wskazano wyżej, wobec ustalenia wartości nieruchomości według stanu z chwili darowizny, dokonane remonty nie były brane pod uwagę. Na wartość przedmiotu darowizny nie wpłynęła także służebność mieszkania albowiem trwała jedynie trzy miesiące. Mając na uwadze wartość przedmiotu darowizny a zarazem jedynego przedmiotu spadku po B. G., wysokość należnego powodowi zachowku, zgodnie z dyspozycją art. 991 § 1 k.c. wynosi 101 000 zł. Mając na uwadze wyniki przeprowadzonego postępowania dowodowego, Sąd, kierując się dyspozycją art. 5 k.c., a więc w oparciu o klauzulę zasad współżycia społecznego, obniżył wysokość należnego powodowi zachowku do kwoty 50 500 zł. W orzecznictwie nie budzi wątpliwości, że roszczenie o zachówek w konkretnym przypadku może być uznane za sprzeczne z art. 5 k.c. (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1981 r., III CZP 18/81; wyrok SN z 07 kwietnia 2004r., IV CK 215/03). Analiza orzeczeń prowadzi do wniosku, że chodzi o wypadki wyjątkowe, w szczególności przy uwzględnieniu drugiej z wymienionych w art. 5 k.c. klauzul, a mianowicie zasad współżycia społecznego. Pierwsza z klauzul w niniejszej sprawie nie wchodzi w rachubę, ponieważ powód realizuje swoje prawo podmiotowe zgodnie z jego przeznaczeniem. Zasady współżycia społecznego w rozumieniu art. 5 k.c. są bowiem pojęciem pozostającym w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności danej sprawy i w takim całościowym ujęciu wyznaczają podstawy, granice i kierunki jej rozstrzygnięcia w wyjątkowych sytuacjach, które przepis ten ma na względzie (wyrok SN z 22 listopada 1994, II CRN 127/94, Lex 82293). Dokonując osądu roszczenia o zachówek w tym aspekcie trzeba przy tym mieć na uwadze, że prawa uprawnionego do zachowku przysługujące mu ze względu na szczególny, bardzo bliski stosunek rodzinny, istniejący między nim a spadkodawcą, służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych oraz realizacji zasady, iż nikt nie może na wypadek swojej śmierci rozporządzić swoim majątkiem zupełnie dobrowolnie, z pominięciem swoich najbliższych. Specyfika roszczenia o zachówek polega na tym, że przyznanie prawa do zachowku służy urzeczywistnieniu obowiązków moralnych,

jakie spadkodawca ma wobec osób najbliższych. Etyczny charakter instytucji zachowku ma zatem wpływ na ocenę roszczenia z punktu widzenia zasad współżycia społecznego o których mowa w art. 5 k.c. Z zeznań pozwanych a także samego powoda, że od czasu, kiedy ukończył 25 lat nie utrzymywał z ojcem żadnych kontaktów. W ocenie Sądu, trudno przyjąć za realną przeszkodę niezadowolenie babki, na które powołuje się powód. Na całokształcie wzajemnych stosunków ojca z synem zaciążyła niewątpliwie postawa zmarłego, który nie zamieszkał z matką powoda i powodem. Nie przyłożył też większych starań do podtrzymywania więzi z synem. Niemniej jednak ojciec i syn nie byli skłócenia i od czasu, gdy powód stał się dojrzały człowiekiem, także mógł podjąć próbę zacieśnienia tych kontaktów. Najważniejszą okolicznością, jaka legła u podstaw obniżenia należnego powodowi zachowku, było to, że powód, pomimo iż miał wiedzę o ciężkiej chorobie ojca, nie zainteresował się nim w żaden sposób. Nie odwiedził go, nie wsparł, nie brał jakiegokolwiek udziału w opiece nad nim. W tych okolicznościach, zgłoszone po śmierci ojca żądanie zapłaty zachowku w pełnej wysokości, Sąd uznał za działanie sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i obniżył należny powodowi zachówek do kwoty 50 500 zł.

Ponieważ spadkodawca darował pozwany nieruchomości położoną w P. w udziałach po 1/2, na każdej z pozwanych spoczywa obowiązek zapłaty na rzecz powoda kwot odpowiadających wysokością ich udziałowi w darowanej nieruchomości. Zasadzając ostatecznie na rzecz powoda od każdej z pozwanych kwoty po 25 250 zł, Sąd na podstawie art. 320 k.p.c., rozłożył ją na trzy raty, biorąc pod uwagę realną możliwość spłaty zasądzonych kwot oraz sytuację materialną pozwanych, które utrzymują się ze świadczeń emerytalnych.

Orzeczenie o kosztach zawarte w pkt IV wyroku wydano na podstawie art. 102 k.p.c., uznając, że za skorzystaniem z dobrodziejstwa tego przepisu przemawia charakter sprawy, uznanie, że roszczenie powoda w części stanowi nadużycie prawa oraz sytuacja majątkowa pozwanych.

Orzeczenie o kosztach zawarta w pkt V wyroku wydano na podstawie par. 19 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (...) (dz. U. Nr 163, poz. 1348).